

Aan het Russische Hof

KEIZERLIJKE PRACHT EN PRAAL AAN DE AMSTEL

Sinds eind juni is de Hermitage Amsterdam in het geheel verbouwde en gerenoveerde Amstelhof heropend voor het publiek. Het zeventiende-eeuwse gebouw veranderde in twee jaar van een verpleeghuis in een spectaculair multifunctioneel museum. De tentoonstelling 'Aan het Russische Hof. Paleis en protocol in de negentiende eeuw' belooft een waardig openingsfestijn te worden.

▽
Mihály Zichy, Bal in de Concertzaal van het Winterpaleis tijdens een staatsbezoek van Nasr ed-Din, sjah van Perzië, mei 1873.

De negentiende eeuw, de periode waarover de tentoonstelling gaat met een uitloop tot de Russische Revolutie in 1917, kende zes tsaren, van wie slechts een enkele grote bekendheid heeft gekregen. Paul I (1754-1801, tsaar vanaf 1796) werd door zijn moeder Catharina de Grote buiten de staatszaken gehouden, waardoor

hij zich miskend voelde. Direct na zijn troonsbestijging leek hij mild en grootmoedig, maar hij nam toch een aantal maatregelen om het beleid van zijn moeder ongedaan te maken. Ook stelde hij een strenge orde van opvolging in. Daarmee kwam een einde aan de willekeur van het 'Reglement van Opvolging' van Peter de Grote,

waarin stond vastgelegd dat de heerser zelf een erfgenaam mocht aanwijzen. Nu werd de opvolger in principe de oudste zoon van de heersende tsaar. Een aanslag maakte een einde aan zijn leven. Alexander I (1777-1825, tsaar vanaf 1801) volgde zijn vader op. Hij is vooral bekend geworden door de introductie van de

Maskeradekostuum van grootvorstin Xenia Alexandrovna, 1903. Zijden jurk met stroken goudbrokaat, versierd met zilveren koord en kunstparels; schouderstukken van brokaat met borduursel en kunstparels.

Gedekte tafel met een servies van de Koninklijke Porseleinfabriek, Berlijn, dat keizer Wilhelm II aan tsaar Nicolaas II schonk in 1894.

empirestijl in Rusland; een overblijfsel van een kortstondige vriendschap met Napoleon. De jongere broer van Alexander I, Nicolaas I (1796-1855, tsaar vanaf 1825) volgde zijn broer op. Hij was militair in hart en nieren en een expert op het gebied van exercitie en techniek. Bovendien beschikte hij over aanzienlijke artistieke talenten en breidde hij de kunstcollectie van de Romanovs behoorlijk uit. Meteen na zijn troonopvolging in 1825 werd

vormingen: afschaffing van de lijfeigenschap, verbetering van het onderwijs en stichting van enkele universiteiten. Zijn liberale en hervormende politiek leverde niet uitsluitend instemming op bij de bevolking. Verschillende aanslagen werden op hem gepleegd, de zesde was succesvol.

Door de onverwachte dood van zijn vader was Alexander III (1845-1894, tsaar vanaf 1881) onvoldoende voorbereid op zijn taak, ook al omdat zijn oudere broer Nicolaj, de oorspronkelijke troonopvolger, aan tuberculose was overleden. Alexander III volgde een streng conservatieve koers. De laatste Romanov-tsaar Nicolaas II (1868-1918, tsaar vanaf 1894) zag zijn machtige keizerrijk incenzakken tot een militaire, economische en sociale chaos. In zijn politieke beleid was hij even star als zijn vader. Keer op keer blokkeerde hij democratiseringsprocessen en moderne politieke ontwikkelingen, maar door onvoldoende inzicht in de politieke situatie stelde hij er niets tegenover. Eind 1917 namen de revolutionairen

gast op een feestelijk hofbal. De prachtige zaal in de Keizersvlengel is de plaats van een audiëntie aan het Russische hof. De tsaar en zijn echtgenote stonden altijd op een podium opgesteld bij de troon. De troon van tsaar Paul I is op de expositie te zien. De aankleding van de audiëntiezaal bestaat uit vazen gemaakt van kostbaar materiaal, staatsieportretten en veel gala-kostuums en -japonnen. Centraal in de zaal staat een grote vitrine met een parade van hovelingen, gekleed in schitterende uniformen en kostbare japonnen. Voor de kleuren van de japonnen golden strenge regels, opgesteld door Nicolaas I.

Vanuit de grote audiëntiezaal loopt de bezoeker Sint Petersburg in. De stad, gesticht in 1703 door Peter de Grote als 'venster op het Westen', werd in 1712 de hoofdstad van Rusland. Vanaf dat moment koos de tsarendynastie van de Romanovs Sint Petersburg als woonplaats. Ze bezaten niet alleen de huidige Hermitage, een gebouwencomplex waaronder het Winterpaleis, maar ook vele andere

'Recepties, staatsbanketten, bals en jachtfeesten verliepen allemaal volgens strikte voorschriften'

Nicolaas I geconfronteerd met de Dekabristenopstand. Deze groep wilde hervormingen doorvoeren en zag liever Nicolaas' oudste broer Konstantin op de troon, maar Konstantin had in stilte afstand gedaan van zijn opvolgersrecht. Nicolaas sloeg de opstand hard neer en dat tekende zijn bestuur dat zich zou kenmerken door militarisme en strenge autoriteit. Hij stierf onder mysterieuze omstandigheden.

De regering van Alexander II (1818-1881, tsaar vanaf 1855) kende een groot aantal her-

de macht over en werd Nicolaas II met zijn gezin gevangen gezet. In 1918 werden ze door de bolsjewieken vermoord.

In een aantal 'biografische' kabinetten wordt tijdens de tentoonstelling aandacht besteed aan de levens van de zes tsaren aan de hand van persoonlijke inemement's, portretten, kostuums en documenten.

Aan het Russische hof

Tijdens de wandeling door de tentoonstelling gaat de bezoeker op audiëntie bij de tsaar en is te

imposante paleizen in de stad. Tijdens de tentoonstelling ziet de bezoeker schilderijen, aquarellen, tekeningen, foto's en filmbeelden van de stad en zijn omgeving. Een hoogtepunt vormt de vierenhalve meter brede panorama van Sint Petersburg vanuit de Peter en Paulvesting ten noorden van de rivier de Neva.

Protocol

De etiquette aan het tsarenhof was streng. Recepties, staatsbanketten, bals en jachtfeesten verliepen allemaal volgens strikte

voorschriften. De basis hiervan is door Peter de Grote gelegd, die in 1722 een 'rangtabel' publiceerde: een officiële lijst van militaire, civiele en hofrangen en standen in het Russische rijk. Latere tsaren voegden daar hun eigen voorschriften aan toe.

De hofhiërarchie werd aan het begin van de negentiende eeuw daadwerkelijk zichtbaar, omdat

De belangrijkste dansen waren bij alle gasten bekend. Maar op het bal werd niet alleen gedanst; de versiering van de zalen, de kaartspelen, het souper plus het afsluitende vuurwerk maakten een hofbal tot een indrukwekkende gebeurtenis.

Natuurlijk waren er talrijke kledingvoorschriften. Niet alleen voor de japonnen en uniformen, maar

'De ceremoniemeester liet het bal openen met een grande polonaise'

speciale kledingvoorschriften werden ingevoerd. De algemene regel was: hoe hoger de rang, hoe meer (goud)borduurwerk en versierselen op uniform en kleding werd toegestaan. Iedereen aan het hof bezat kleding en uniformen voor verschillende gelegenheden: een doordeweekse dienst, een kerkbezoek of een officiële receptie. Bij de tentoonstelling wordt dieper ingegaan op het hofprotocol. Zo wordt de relatie van de Russisch-orthodoxe kerk tot de staat geïllustreerd, met onder meer prachtige religieuze gewaden. Ook is er aandacht voor belangrijke kerkelijke ceremoniën zoals kroning, huwelijk en begravenis.

Groot feest

Een bal werd beschouwd als een van de belangrijkste evenementen aan het hof en was tot in de kleinste details geregeld. Het seizoen begon met een groot bal voor drieduizend gasten van de hoogste adellijke families, diplomaten, officieren en speciale gasten. Deze bals begonnen om precies half acht. Te laat komen was *not done*, evenals binnenkomen via de verkeerde ingang, want iedere rang had zijn eigen entree. De ceremoniemeester liet het bal openen met een grande polonaise.

ook voor accessoires zoals parasols en waaiers. Vorm, versiering en gebruik waren middelen voor de gasten om met elkaar te concurreren en iedereen die vertrouwd was met de 'waaiertaal' kon uit de gehanteerde gebaren allerlei emoties aflezen.

Naast het grote bal werden regelmatig themafeesten georganiseerd. Van de gasten werd verwacht dat ze hun kleding aan het gekozen thema aanpasten: in traditionele Russische kostuums, in Chinese klederdicht of zelfs in Oudgriekse gewaden.

Onderwijsprogramma's

Voor alle niveaus in het voortgezet onderwijs heeft de Hermitage Amsterdam onderwijsmodules ontwikkeld. Niveau 1 is geschikt voor de onderbouw havo/vwo en de bovenbouw vmbo, niveau 2 past bij klas drie havo/vwo en vmbo (theoretische leerweg) en niveau 3 is ontwikkeld voor de bovenbouw havo/vwo. Al deze onderwijsprogramma's kunnen op school worden voorbereid via weblessen die beschikbaar zijn op de website van het museum. Vervolgens kan worden gekozen voor een korte of lange onderwijsmodule, respectievelijk vijfenveertig minuten of twee uur. Bij beide modules

worden de leerlingen ontvangen in het studiecentrum. Er wordt een korte film gedraaid met algemene informatie over de Hermitage Amsterdam, de collectie van de Hermitage St. Petersburg, en de lopende tentoonstelling.

Dan volgt de 'expert-rondleiding' door de tentoonstelling waarbij themakaarten tussen groepjes leerlingen worden verdeeld.

Deze kaarten belichten specifieke onderwerpen van de tentoonstelling. Bij 'Aan het Russische hof' is dat: eten, feesten, spelen, geloven en vechten. Ieder groepje bekijkt de tentoonstelling en besteedt extra aandacht aan de opdrachten van de themakaart. Als afsluiting krijgt iedere groep de opdracht de klasgenoten over het bestudeerde thema rond te leiden en te informeren. Bij de lange module gaan de leerlingen vervolgens aan de slag met een speciale verwerkingsopdracht op de computer.

Diverse schoenen van Maria Fjodorovna: witte satijnen halflaarsen met strikken op Franse hakken; lichtblauwe satijnen schoenen met strikken; lichtblauwe satijnen schoenen met Valencienneskant; roze ritschoenen.

WWW.HERMITAGE.NL

Openingstijden studiecentrum:

10.00 - 13.00 uur voor voortgezet onderwijs

Kosten: € 2,25 per leerling (ckv-kaart of contant)

Scholen dienen hun bezoek minimaal twee weken van tevoren aan te melden.